

บทที่ 3

สงขลา : การพัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน

เพื่อให้เข้าใจสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการบริหารงานของจังหวัดสงขลาในปัจจุบัน ควรที่จะพิจารณาการพัฒนาการในอดีตของเมืองสงขลา และชุมชนบริเวณพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยผู้เขียนขอแบ่งออกเป็น 4 ยุค ดังนี้

1. ยุคชุมชนโบราณ
2. ยุคสมัยอยุธยา และกรุงธนบุรี
3. ยุครัตนโกสินทร์
4. การบริหารจังหวัดสงขลายุคปัจจุบัน (2547)

1. ยุคชุมชนโบราณ

เมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในบริเวณพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยพบหลักฐานที่สำคัญคือ การพบภาชนะดินเผาแบบหม้อสามขา ภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ ขวานหินขัด โครงกระดูกมนุษย์และสัตว์ในสมัยหินใหม่ ผังอยู่ในถ้ำของเขารักเกียรติ ต. กำแพงเพชร อ. รัตภูมิ จ. สงขลา พบภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ สมัยหินใหม่เป็นจำนวนมากที่ถ้ำเขาลูกช้าง ต. ปาดังเบซาร์ อ. สะเดา จ. สงขลา และพบขวานหินขัดที่บ้านสวนตุล อ. เมือง จ. สงขลา แสดงให้เห็นว่าคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีวิถีชีวิตแบบสังคมล่าสัตว์และหาของป่าในพื้นที่ป่าเขาด้านทิศตะวันตก และทิศใต้ของจังหวัดสงขลา และได้อพยพลงสู่ที่ริมน้ำ เมื่อประมาณ 5,000–3,000 ปีมาแล้ว นอกจากนั้นยังได้พบกลองมโหระทึกหล่อด้วยสำริดที่ อ. ฉะนระ จ. สงขลา แสดงให้เห็นว่าชุมชนบริเวณจังหวัดสงขลาได้ติดต่อกับชุมชนภายนอก โดยเฉพาะอินเดียและจีน เมื่อประมาณ 3,000–2,000 ปีมาแล้ว (อมรฯ, 2540 และค่านวณ และคณะ, 2548)

ชุมชนโบราณในบริเวณจังหวัดสงขลา ได้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ที่สำคัญมี 4 แห่งดังนี้ (ธราพงศ์, 2528)

1. ชุมชนโบราณปะโอ ตั้งอยู่บริเวณริมคลองปะโอ ต. วัดขนุน อ. สิงหนคร จ. สงขลา เป็นคลองที่เชื่อมต่อระหว่างอ่าวไทยกับทะเลสาบสงขลา พบเครื่องปั้นดินเผา และแหล่งเครื่องปั้นดินเผาแบบกุ่มซีและกุ่มโจ

2. ชุมชนโบราณสทิงพระ ตั้งอยู่ ต. จะติงพระ อ. สทิงพระ จ. สงขลา เป็นบริเวณที่พบวัดอุโบราณหลายยุคหลายสมัยปะปนกัน

3. ชุมชนโบราณเขาควหา-เขาพะโคะ ตั้งอยู่ ต. ชุมพล อ. สทิงพระ จ. สงขลา พบสระน้ำขนาดใหญ่ และถ้ำที่เป็นเทวสถาน น่าจะเป็นศูนย์กลางของพิธีกรรมศาสนาพราหมณ์

4. ชุมชนโบราณสี่ห้วย ตั้งอยู่ ต. บ่อตรู อ. ระโนด จ. สงขลา มีสถาปัตยกรรมโบราณและคูน้ำคันดินรอบวัดสี่ห้วย

ทั้ง 4 ชุมชนโบราณที่กล่าวมา ชุมชนโบราณสทิงพระมีการพัฒนาการต่อเนื่อง มีศูนย์กลางเมืองอยู่ที่หมู่ที่ 5 บ้านจะตึงพระ ต. จะตึงพระ อ. สทิงพระ จ. สงขลา ลักษณะชุมชนเป็นเมืองที่มีกำแพงและคูเมืองล้อมรอบ 4 ด้าน ด้านทิศเหนือกว้าง 280 เมตร ทิศใต้กว้าง 275 เมตร ทิศตะวันออกกว้าง 270 เมตร และทิศตะวันตกกว้าง 305 เมตร (กรมศิลปากร, 2522) เมืองสทิงพระเจริญรุ่งเรืองระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18 (ชัชวาลย์, 2538) ในช่วงสมัยศรีวิชัย เมืองสทิงพระได้ดูแลเมืองอื่นๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลา และได้เชื่อมอำนาจประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 พร้อมทั้งได้ย้ายศูนย์กลางการปกครองจาก ต. จะตึงพระ มาอยู่บริเวณวัดพะโคะ เรียกว่าเมืองพัทลุง ซึ่งเจริญอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-22 (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544 : 42-49) ถูกพวกโจรสลัดมลายู ฆ่าคนอานโคนที่เชลยปล้นสะกดหลายครั้ง มีการเผาทำลายบ้านเมืองและวัดวาอาราม ทำให้ประชาชนหนีภัยโจรสลัดไปตั้งชุมชนใหม่ 2 แห่งคือ ที่บางแก้ว อ. เขาชัยสน จ. พัทลุง และที่หัวเขาแดง อ. สิงหนคร จ. สงขลา

2. ยุคสมัยอยุธยาและกรุงธนบุรี

เรื่องราวของเมืองสงขลาที่หัวเขาแดงในยุคสมัยอยุธยาได้มีหลักฐานของชาวต่างประเทศหลายจีนที่กล่าวถึงเจ้าเมืองสงขลาที่ชื่อ คะโตะ โมกอลล์ ที่ตั้งเมืองขึ้นบริเวณเขาแดง เขาค่ายม่วง และเขาน้อย ประมาณปี พ.ศ. 2153-2155 มีการค้าขายกับพ่อค้าต่างชาติ อังกฤษและฝรั่งเศส ระยะแรกเจ้าเมืองสงขลาขอรับอำนาจของกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้ขึ้นครองราชย์ ในปี พ.ศ. 2173 โดยการรัฐประหาร และสังหารรัชทายาทที่ขอบรรดถึง 2 พระองค์ เจ้าเมืองสงขลาคนใหม่คือ สุตานสุตย์มาน (พ.ศ. 2163-2211) ได้เริ่มแข็งเมืองกับกรุงศรีอยุธยา ได้สร้างป้อม คู ประตู หอรบอย่างแข็งแรง กรุงศรีอยุธยายกทัพมาปราบหลายครั้งแต่ปราบไม่ได้ สุตานสุตย์มานก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ เรียกกันว่า พระเจ้าเมืองสงขลา ทำให้สงขลาเจริญหลายด้าน ทั้งการค้าระหว่างประเทศ การสร้างกองทัพ และผลิตเงินตราของเมืองสงขลา เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างชาติ (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544 : 50-88)

มูस्ताฟา บุตรชายคนโตของพระเจ้าเมืองสงขลาที่ 1 ได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าเมืองสงขลาที่ 2 (พ.ศ. 2211-2223) ซึ่งเป็นยุคของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) ของกรุงศรีอยุธยา พระองค์ท่านได้ส่งกองทัพมาปราบเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2223 โดยเกลี้ยกล่อมให้ผู้รักษาป้อมเมืองเอาใจออกห่างจากเจ้าเมืองสงขลาและการสนับสนุนของฝรั่งเศส ทำให้ปราบปรามสำเร็จ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสนอยกเมืองสงขลาหัวเขาแดงให้ฝรั่งเศส แต่ฝรั่งเศสปฏิเสธ เพราะเป็นเมืองที่ถูกทำลาย อีกทั้งทำเรือยังใช้การไม่ได้

หลังจากเมืองสงขลาที่หัวเขาแดงถูกทำลาย ได้เกิดเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนขึ้น รัฐบาลกลางที่อยุธยาเกรงว่าเมืองสงขลาจะเข้มแข็งขึ้นอีก จึงลดฐานะให้เป็นหัวเมืองขึ้นของเมืองพัทลุง ในปี

พ.ศ. 2242 จนมาขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเมืองเอกเมืองเดียวของภาคใต้ในยุคนั้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาเสียกรุงแก่พม่า เข้าเมืองนครศรีธรรมราชตั้งตนเป็นอิสระจากรัฐบาลกลางเรียกว่า ชุมชนเจ้านครศรีธรรมราช โดยมีเมืองสงขลาขึ้นตรงกับเจ้านครศรีธรรมราช แต่ในปี พ.ศ.2313 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราชสำเร็จ (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544 : 69-70)

3. ยุคกรุงรัตนโกสินทร์

เมืองสงขลาเริ่มพัฒนาเป็นหัวเมืองขนาดใหญ่ในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นและยังคงยึดหลักการปกครองแบบอยุธยา ซึ่งได้มีการปรับปรุงในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และหัวเมืองประเทศราช (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544)

ในด้านการปกครองส่วนภูมิภาค เมืองสงขลาจัดอยู่ในหัวเมืองภาคใต้ มีสมุหพระกลาโหมเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ 20 เมือง ได้แก่ สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ไชยา หลังสวน ชุมพร ปะทิว คลองวาน กุย ปราณ ตะนาวศรี มะริด กระ ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง พังงา ถลาง กาญจนบุรี ไทรโยก และเพชรบุรี

นอกจากนี้หัวเมืองในส่วนภูมิภาค ยังแบ่งเป็นหัวเมือง เอก โท ศรี จัตวา หัวเมืองเอกทางใต้ ได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช เมืองถลาง และเมืองสงขลา เมืองเอกเหล่านี้มีหน้าที่ปกครองดูแลภายในหัวเมืองของตน และดูแลประเทศราชด้วย โดยเมืองประเทศราชทางภาคใต้ ได้แก่ รมลยาญทพภาคใต้ เช่น ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานุ ผู้ครองตำแหน่งเป็นสุุด้าน มียศเป็นพระยา รัฐเหล่านี้ขึ้นตรงต่อเมืองนครศรีธรรมราช ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปัตตานีก่อกบฏจึงทรงดำริว่าเมืองนครศรีธรรมราชเพียงเมืองเดียว ไม่สามารถควบคุมดูแลได้ทั่วถึง จึงตั้งเมืองสงขลาขึ้นเป็นเมืองเอกให้มีหน้าที่ดูแลเมืองปัตตานีและตรังกานุส่วนเมืองนครศรีธรรมราชให้ดูแลเมืองไทรบุรี และได้มีการใช้การปกครองแบบนี้มาจนถึงก่อนการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองสงขลาถูกลดบทบาทและความสำคัญลง เพราะเจ้าเมืองสงขลามีคู่แข่งที่สำคัญในขณะนั้นคือ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) โดยมีการยกเมืองครั้งให้ไปขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อต้องการให้เมืองครั้งเป็นที่ตั้งกำลังทางทหารของนครศรีธรรมราช และต้องการสร้างเมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางที่เข้มแข็งของหัวเมืองภาคใต้

ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนแปลงพระบรมราชโองบายการปกครองหัวเมืองภาคใต้ เนื่องจากเกิดความไม่สงบในหัวเมืองมลายู โดยเฉพาะเมืองไทรบุรี จึงต้องปกครองให้ใกล้ชิดมากกว่าเดิม อีกทั้งได้ย้ายที่ตั้งเมืองสงขลาใหม่ โดยย้ายจากที่ตั้งบริเวณแหลมสนไปตั้ง ณ พื้นที่ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา

ภายหลังที่เมืองสงขลาย้ายเมืองมาอยู่ฝั่งบ่อขาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาในปัจจุบัน บ้านเมืองจึงเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ และในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ เมืองสงขลาเริ่มมีชื่อแขวงหรืออำเภอเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นการกำหนดเขตไพร่พล เนื่องจากมีดินแดนติดต่อกับหัวเมืองมลายูซึ่งอยู่ในเขตอิทธิพลของอังกฤษ และกำลังล่าอาณานิคมอยู่ในขณะนั้น จึงทรงดำเนินพระบรมราโชบายในการปกครองหัวเมืองประเทศราชภาคใต้อย่างใกล้ชิดขึ้น เพื่อความมั่นคงและปลอดภัยในพระราชอาณาเขต อีกทั้งมีการโปรดเกล้าฯ ให้ยกท้องที่หลายแห่ง จากเมืองพัทลุงและเมืองนครศรีธรรมราชไปขึ้นกับเมืองสงขลา ทำให้ขนาดของเมืองสงขลากว้างขึ้นกว่าเดิม

ตั้งแต่ปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองสงขลาได้มีการพัฒนามากขึ้นหลายประการ ดังนี้ (สงบ ส่งเมือง, 2523 : 171-173)

(1) การปรับปรุงสัมพันธภาพระหว่างเมืองสงขลา กับหัวเมืองใกล้เคียง เช่น เมืองพัทลุง เมืองนครศรีธรรมราช และเมืองไทรบุรีเสียใหม่ โดยส่งเสริมให้หัวเมืองเหล่านี้มีความสัมพันธ์อันดีกับเมืองสงขลา

(2) โปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองสตูล ซึ่งแยกออกมาจากเมืองไทรบุรีมาขึ้นกับเมืองสงขลาในปี พ.ศ. 2384 เพื่อส่งเสริมให้เมืองสงขลามีเมืองท่าชายฝั่งตะวันตก

(3) ปรับปรุงสัมพันธภาพระหว่างเมืองสงขลา กับรัฐบาลกลาง

(4) เมืองสงขลาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นการพัฒนาในระบบเก่าคือ ระบบไพร่หรือศักดินา โดยรัฐบาลกลางได้ยกฐานะเมืองสงขลาขึ้นใหม่ โดยได้เลื่อนบรรดาศักดิ์และศักดินา เจ้าเมืองสงขลาขึ้นเป็นเจ้าพระยาถือศักดินา 10,000 และให้เจ้าเมืองสงขลามีอำนาจ ได้ว่ากล่าวสิทธิขาดในราชการทั้งปวง ตลอดจนแขวงเมืองสงขลาและเมืองขึ้นเมืองสงขลา

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการปกครอง เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ภายนอกประเทศที่สำคัญคือ การล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจและเหตุการณ์ภายในประเทศคือ ระบบราชการแผ่นดินที่เป็นอยู่เดิมไม่มีประสิทธิภาพ จึงมีการปฏิรูปการปกครองในปี พ.ศ. 2435 โดยทรงปฏิรูประบบบริหารราชการส่วนกลางออกเป็น 12 กระทรวง โดยทุกกระทรวงจะมีเสนาบดีบังคับบัญชา และให้ยกเลิกตำแหน่งอัครเสนาบดี ต่อมาทรงขยายการปฏิรูปการปกครองไปยังส่วนภูมิภาค โดยใช้วิธีการปกครองแบบมณฑล และเทศบาล มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และเมือง และรวมเมืองตั้งแต่สองเมืองขึ้นไปเข้าเป็นมณฑล

การรวมหัวเมืองจัดตั้งเป็นมณฑลได้ขยายไปทั่วราชอาณาจักร ทางภาคใต้มีทั้งหมด 4 มณฑลคือ ภูเก็ต นครศรีธรรมราช ชุมพร และปัตตานี ส่วนเมืองสงขลาไปรวมอยู่ในมณฑล

นครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2439 โดยมีพระยาวิเชียรคีรี (ชม ณ สงขลา) เป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา (พ.ศ.2431-2444)

มณฑลนครศรีธรรมราชได้ตั้งที่ว่าการที่เมืองสงขลา โดยมีพระยาสุมนัยวินิต (ปั้น สุขุม) ข้าหลวงเทศาภิบาลอยู่ที่สงขลาและนครศรีธรรมราชเป็นเวลาเท่าๆกัน และได้มีการปฏิรูปการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชหลายด้าน โดยจะกล่าวถึงเฉพาะด้านการปกครองซึ่งมีการปฏิรูปดังนี้คือ (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544 : 153-154)

(1) ใช้ข้อบังคับการปกครองหัวเมือง ร.ศ. 117 ซึ่งเป็นข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดตั้งเมือง ตำแหน่งข้าราชการประจำเมือง และการบริหารระดับเมืองตามข้อบังคับฉบับนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้ทรงเปลี่ยนชื่อหัวหน้าส่วนราชการใหม่ จากคำว่า “เจ้าเมือง” เป็น “ผู้ว่าราชการเมือง” และยังมีกรมการเมือง ปลัดเมือง ขกกระบัตร ผู้ช่วยราชการ และจำเมือง เป็นต้น

(2) ใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 จัดการปกครองอำเภอ โดยจัดแบ่งเขตอำเภอ และตั้งกรมการอำเภอ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ทั้งในเมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา

(3) การจัดการปกครองตำบลและหมู่บ้าน พระยาสุมนัยวินิตได้นำพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ไปจัดการปกครองตำบลและหมู่บ้านที่เมืองนครศรีธรรมราช เมือง พัทลุง และสงขลา รวม 3 เมือง มีกำนัน 232 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2,669 คน

(4) การจัดการปกครองท้องที่ในบริเวณ 7 หัวเมือง ร.ศ. 120 พระยาสุมนัยวินิตได้ให้พระพิพิธภักดี ผู้รักษาราชการเมืองปัตตานีจัดการปกครองท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ.116 โดยเริ่มที่เมืองปัตตานี ตั้งแต่ ร.ศ. 118 ส่วนเมืองอื่นๆ มาเริ่มใน ร.ศ. 120

ในปี พ.ศ. 2457 รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองเป็นจังหวัด เช่น เมืองสงขลาเปลี่ยนเป็นจังหวัดสงขลา ผู้ว่าราชการเมืองเปลี่ยนเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด และให้ยุบหัวเมืองเอก โท ตริ จัตวา เป็นตำบล อำเภอ และจังหวัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาล และแต่งตั้งตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ จนถึงปี พ.ศ. 2464 จึงให้สังกัดกระทรวงมหาดไทย และให้มีการรวมมณฑลตั้งแต่ 2 มณฑลขึ้นไปเป็น “มณฑลภาค” โดยมี 5 ภาค แต่ละภาคมีอุปราชบังคับบัญชาสำหรับภาคได้ได้ตั้งเมืองสงขลาเป็นศูนย์บังคับบัญชาการภาค และส่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์เป็นอุปราช (ทวีศักดิ์ ล้อมกิม, 2535 : 115)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงมีพระราชประสงค์ให้ราษฎรในท้องถิ่นได้ปกครองตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ได้เรียนรู้และทดลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (ชวงส์ ฉახะบุตร, 2539 : 91) พระองค์จึงได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติเทศบาล แต่ร่างพระราชบัญญัติเทศบาลฉบับนี้มิได้ออกมาบังคับใช้ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

หลังจากมีเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎรได้ก่อการรัฐประหาร รัฐบาลสมัยประชาธิปไตยประกาศยุบมณฑลทั้งหมดเหลือเพียงจังหวัด ทุกจังหวัดมีฐานะเท่าเทียมกัน และมีผู้ว่าราชการจังหวัดบังคับบัญชาแต่ละจังหวัด

แนวคิดกระจายอำนาจการปกครองให้ท้องถิ่นมีมากขึ้น หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยจัดการบริหารแบบเทศบาลกล่าวคือ ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล โดยเปลี่ยนฐานะท้องถิ่นที่เป็นสุขาภิบาลเดิมให้เป็นเทศบาล สำหรับจังหวัดสงขลา ได้ยกฐานะสุขาภิบาลหาดใหญ่เป็นเทศบาลตำบลหาดใหญ่ และสุขาภิบาลเมืองสงขลา เป็นเทศบาลเมืองสงขลา ในวันที่ 7 ธันวาคม 2478

ในปี พ.ศ. 2498 ได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลและแยกจากจังหวัดซึ่งเป็นราชการส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ได้มีการออกพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ซึ่งได้แยกข้าราชการส่วนภูมิภาคออกจากฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเดิมผู้ว่าราชการจังหวัดเคยดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาให้สมาชิกสภาจังหวัดเป็นผู้เลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขึ้นทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหาร

ในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีวิวัฒนาการและความเป็นมาเช่นเดียวกับสภาตำบล เหตุที่มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นมาใหม่นั้น เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายที่จะกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ประชาชนให้มากขึ้น จึงได้พิจารณาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับ “สภาตำบล” ที่มีอยู่แต่เดิมเสียใหม่ และได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยให้มีการยกฐานะสภาตำบลที่มีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบใหม่ เรียกว่า “องค์การบริหารส่วนตำบล” และต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัตินี้มาจนถึง ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2543 โดยในพื้นที่จังหวัดสงขลา มีตำบลทั้งหมด 121 ตำบล 1,022 หมู่บ้าน

(www.thailocaladmin.go.th/DLA_DOC/download/obt.doc)

4. การบริหารจังหวัดสงขลาในยุคปัจจุบัน (2547)

จากการพัฒนาการทางการเมือง และการบริหารที่กล่าวมา การบริหารของจังหวัดสงขลาในปัจจุบันได้แยกเป็น 2 ระดับคือ

ระดับภูมิภาค ประกอบด้วย จังหวัด ส่วนราชการประจำจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

ระดับท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานราชการส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดสงขลาอีกจำนวนมาก หลายหน่วยงานมีภารกิจที่ต้องประสานงานกับราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น บางครั้งก็มีการทับซ้อนกัน และหลายหน่วยงานมีการบริหารงานค่อนข้างเป็นเอกเทศ ไม่ได้ปฏิบัติสัมพันธ์กับจังหวัด

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสงขลา

เพื่อให้เห็นภาพทั่วไปของการบริหารงานจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลทั่วไปที่สำคัญของจังหวัดสงขลา และสภาพทางการเมืองของจังหวัดสงขลา ดังต่อไปนี้

จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 7,700 ตารางกิโลเมตร มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 27 ของประเทศและใหญ่เป็นอันดับสามของภาคใต้ โดยมีเมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการค้า เศรษฐกิจและการคมนาคมของภาคใต้ตอนล่าง โดยสภาพภูมิศาสตร์ทางตอนเหนือทางฝั่งตะวันออก เป็นคาบสมุทรแคบและยาวยื่นลงมาทางใต้ เรียกว่า คาบสมุทรสทิงพระ ทิศใต้และตะวันตกเป็นภูเขาและที่ราบสูง ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำ ลำคลองไหลลงทะเลสาบสงขลา

ผลิตผลทางการเกษตรที่สำคัญคือ ยางพารา มีเนื้อที่เพาะปลูกประมาณ 1.7 ล้านไร่ ข้าว ประมาณ 450,000 ไร่

รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของจังหวัดสงขลาในเชิงเปรียบเทียบลดน้อยลง โดยเฉพาะภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ที่รายได้เฉลี่ยของคนสงขลา มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ลดน้อยลง (ดูตาราง 1 และตาราง 2)

ตาราง 1 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (ปี พ.ศ. 2536–2541)

จังหวัด	รายได้		ลำดับที่ของภาคใต้		ลำดับที่ของประเทศ	
	2536	2541	2536	2541	2536	2541
สงขลา	40,828	→ 65,706	4	→ 5	16	→ 18
พัทลุง	19,299	→ 29,264	14	→ 14	57	→ 57
นครศรีธรรมราช	23,325	→ 44,792	13	→ 11	49	→ 36

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, 2538 : 114 ; สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, 2544 : 108

ตาราง 2 สถิติรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

จังหวัด	เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	รายได้เฉลี่ย/หัว/คน ในปี พ.ศ. 2543 (บาท : เดือน)	รายได้เฉลี่ย/หัว/ คน ในปี พ.ศ. 2541 (บาท : เดือน)	อัตราการเปลี่ยนแปลง ของรายได้จาก ปี พ.ศ. 2541-2543 (%)	หนี้สินของครัวเรือน (ปี พ.ศ. 2543)	
					ร้อยละครัวเรือน ที่มีหนี้สิน	โดยเฉลี่ย หนี้สิน (บาท)
ทั่วประเทศ	882	3,462	3,448	0.41	56.3	121,569
กรุงเทพฯ	1,101	8,246	7,807	5.63	37.2	363,674
ภาคใต้	841	2,957	2,905	1.77	49.8	108,684
สงขลา	879	3,741	4,202	- 10.98	44.2	83,646

ที่มา : http://hdrc.undp.org.in/APRI/NHDR_Rgn/Thailand/

สภาพสังคมของจังหวัดสงขลากำลังเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้มีการย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมจากอำเภอรอบนอกมาสู่อำเภอที่มีฐานโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อหางานทำ เช่น อำเภอหาดใหญ่ อำเภอเมืองสงขลา และในเขตเทศบาลที่ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนส่วนอำเภอระโนดและสติงพระ ประชากรลดน้อยลง ดูตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนประชากรของจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2545

อำเภอ	ปี พ.ศ.		จำนวนประชากรที่เปลี่ยนแปลงในช่วง 8 ปี	
	2537	2545	(คน)	ร้อยละ
รวมยอด	1,144,349	1,271,067	126,718	11.1
ในเขตเทศบาล	263,929	391,761	127,832	48.4
นอกเขตเทศบาล	880,420	879,306	-1,114	-0.1
เมืองสงขลา	150,212	163,052	12,840	8.5
ในเขตเทศบาล	81,593	82,156	563	0.7
นอกเขตเทศบาล	68,619	80,896	12,277	17.89
กระแสสินธุ์	17,716	17,070	-646	-3.6
คลองหอยโข่ง	21,568	22,431	863	4.0
ควนเนียง	32,022	33,383	1,361	4.25
จะนะ	84,284	92,629	8,345	9.9
เทพา	58,498	65,389	6,891	11.78
นาทวี	49,455	56,203	6,748	13.64
นาหม่อม	18,474	20,499	2,025	10.96
บางกล่ำ	23,404	26,253	2,849	12.17
ระโนด	76,430	74,098	-2,332	-3.1
รัตภูมิ	58,895	66,628	7,733	13.13
สติงพระ	51,109	51,050	-59	-0.1
สะเดา	93,560	104,493	10,933	11.7
ในเขตเทศบาล	15,549	17,843	2,294	14.75
นอกเขตเทศบาล	78,011	61,617	-16,394	-21.01
สะบ้าย้อย	47,585	59,386	11,801	24.80
สิงหนคร	75,361	78,778	3,417	4.53
หาดใหญ่	285,776	339,725	53,949	18.9
ในเขตเทศบาล	166,787	157,316	-9,471	-5.68
นอกเขตเทศบาล	118,989	157,739	38,750	32.57

สภาพการทำงานพบว่า ในจังหวัดสงขลามีถูกจ้างเอกชน และการเป็นนายจ้างเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2545 โดยถูกจ้างรัฐบาลมีจำนวนลดน้อยลง ดูตาราง 4

ตาราง 4 สถานภาพการทำงานของประชากรในจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2537-2545

สถานภาพการทำงาน	ปี พ.ศ.		จำนวนสภาพการทำงานที่ เปลี่ยนแปลงในช่วง 8 ปี (เพิ่มขึ้น +/ลดลง -)
	2537	2545	
รวมยอด	585,505	725,083	139,578 (+)
นายจ้าง	6,375	25,203	18,828 (+)
ถูกจ้างรัฐบาล	54,992	49,722	5,270 (-)
ถูกจ้างเอกชน	159,169	214,440	55,271 (+)

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, 2538 : 19 ; 2546 : 19

ปัจจัยทางการเมืองกับการบริหารงานของจังหวัดสงขลา

ประชาชนของจังหวัดสงขลา มีความสนใจทางการเมืองค่อนข้างสูง ทั้งการเมืองของภาคประชาชน หรือการเมืองของการแข่งขันเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง

การเมืองภาคประชาชนมักจะวิเคราะห์บทบาทขององค์กรภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ผลักดันนโยบายต่างๆ ต่อรัฐบาล อาจจะเป็นลักษณะต่อต้าน หรือสนับสนุนโครงการใหญ่ๆ ของภาครัฐ เช่น กรณีชาวอำเภอจะนะจังหวัดสงขลาต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ทำให้เกิดการปะทะถึงขนาดใช้กำลังกับประชาชนที่ต่อต้านการประชาภิเษกที่ไม่ชอบธรรมของภาครัฐ (Wichai Kanchanasuwan, Peter Burt, 2000 : P.4.) หรือกรณี ขัดแย้ง การสร้างอุโมงค์ลอดใต้ทะเลสาบที่ประชาชนมีทั้งสนับสนุนและคัดค้าน จึงต้องมีการจัดทำประชาภิเษกให้ทั้งสองฝ่ายร่วมรับฟังและเสนอแนะต่อคณะกรรมการประชาภิเษก ทำให้สองฝ่ายใช้เวทีสาธารณะแสดงความคิดเห็นของตนเอง การจัดทำประชาภิเษกจบลงด้วยดี (วิชัย กาญจนสุวรรณ, 2546)

ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทขององค์กรอาสาสมัครประชาชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมของจังหวัดสงขลาพบว่า ชาวสงขลามีความตื่นตัวทางการเมืองในฐานะบทบาทของพลเรือนค่อนข้างสูง โดยดูจากกิจกรรมขององค์กรอาสาสมัคร อย่างสมัชชาจังหวัดสงขลาเพื่อการปฏิรูปการเมือง สงขลาประชาคมและกระบวนการจัดทำวิสัยทัศน์สงขลา 2555 อันเนื่องจากชาวสงขลาโดยส่วนใหญ่มีความรู้ ฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี และการรวมกลุ่มเพื่อกิจการสาธารณะสูง (วิชัย กาญจนสุวรรณ, 2546)

การศึกษาของ James P. Roberts วิเคราะห์บทบาทของภาคประชาชนในการต่อต้านรัฐบาลเผด็จการยุคพลเอกสุจินดา คราประยูร ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2535 พบว่า ชาวใต้มีบทบาทสูงกว่าประชาชนภาคอื่นๆ โดยเฉพาะประชาชนชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ดูตาราง 5

ตาราง 5 การชุมนุมต่อต้านรัฐบาลในช่วงพฤษภาคม พ.ศ. 2535

ภาค/จังหวัด	จำนวนต่อต้าน	ประชาชนเข้าร่วม	เฉลี่ยแต่ละครั้ง
ภาคกลาง	13	17,250	1,327
ภาคเหนือ	19	77,350	4,550
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	35	144,930	10,299
ภาคใต้	42	246,200	8,523
จ. นครศรีธรรมราช	10	110,000	13,750
จ. สงขลา	11	90,000	10,000

ที่มา : ปรับปรุงจาก ตาราง 9.3 ของ James P. Roberts, Beyond Bangkok : The Provincial Middle Class in the 1992 Protests PP. 237-238.

จากตารางแสดงชัดว่า ความตื่นตัวทางการเมืองของชาวใต้สูงกว่าภาคอื่นๆ ไม่ว่าจะพิจารณาจำนวนครั้งที่ต่อต้านหรือจำนวนคนที่เข้าร่วม ทั้งๆ ที่ภาคใต้มีประชากรน้อยกว่าภาคอื่นๆ เฉพาะประชาชนของจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา เข้าร่วมมากกว่าประชาชนทั้งภาคของภาคเหนือและภาคกลาง

การเมืองในส่วนของการเลือกตั้ง ชาวจังหวัดสงขลามีความตื่นตัว โดยผลการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2543 จากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 839,819 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 624,530 คน คิดเป็นร้อยละ 74.36 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 824,476 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 634,238 คน คิดเป็นร้อยละ 76.93 และการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งของจังหวัดสงขลา 895,194 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้งถึง 701,637 คน คิดเป็นร้อยละ 78.37

จากตัวเลขการเลือกตั้งทั้ง 3 ครั้ง แสดงถึงความตื่นตัวทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยการเลือกตั้ง ส.ส. และ ส.ว. ของชาวจังหวัดสงขลาอยู่ในระดับสูง แม้ว่าการเลือกตั้ง ส.ส. ทั้ง 2 ครั้ง ส.ส. ที่สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับการเลือกตั้งทั้งหมด แต่หากสังเกตคะแนนการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ มีความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ ดูตาราง 6

ตาราง 6 ผลการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อของจังหวัดสงขลา ปี พ.ศ. 2544

จังหวัด/ เขต เลือกตั้ง	เสรีประชาธิปไตย	ชาวไทย	กสิกรไทย	นิคมทาน	ความหวังใหม่	รักสามัคคี	ไทยรักไทย	ชาติประชาธิปไตย	ชาติไทย	สันติภาพ	อื่นไทย	พลังประชาชน	ราษฎร	สังคมใหม่	เสรีธรรม	ประชาธิปไตย	อำนาจประชาชน	ประชากรไทย
เขต 1	290	41	32	31	1,102	280	6,213	686	7,829	101	2,571	47	195	67	282	58,932	98	144
เขต 2	226	12	25	31	1,364	98	7,962	551	541	166	4,347	15	628	37	227	51,487	107	266
เขต 3	280	52	48	87	1,895	168	6,392	698	584	354	2,706	40	195	85	393	60,893	201	178
เขต 4	252	26	62	66	2,227	133	4,860	562	1,786	27	593	49	2,126	119	1,077	54,067	213	137
เขต 5	332	55	86	108	2,705	200	2,414	744	1,324	316	816	73	1,709	155	799	60,518	192	170
เขต 6	303	67	67	101	2,111	183	4,291	681	482	191	1,177	58	137	166	734	58,936	203	272
เขต 7	351	91	219	379	10,108	223	1,817	662	509	407	573	137	3,121	215	912	53,959	215	128
เขต 8	380	81	248	357	13,333	227	2,541	798	616	338	939	106	4,152	223	1,107	50,867	222	119
รวม	2,414	425	787	1,160	34,845	1,512	36,490	5,382	13,671	1,900	13,722	525	12,263	1,067	5,531	449,659	1,451	1,414

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2544 : 276

ตาราง 6 ผลการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อของจังหวัดสงขลา ปี พ.ศ. 2544 (ต่อ)

จังหวัด/ เขต เลือกตั้ง	ไท	ก้าวหน้า	ชาติพัฒนา	แรงงานไทย	แผ่นดินไทย	สังคมประชาธิปไตย	ชีวิตที่ดีกว่า	พัฒนาสังคม	ไทยร่วมไทย	ไทยมหารัฐ	ศรัทธาประชาชน	วิถีไทย	ไทยประชาธิปไตย	พลังธรรม	ชวามาพัฒนาประเทศ	กิจสังคม	เกษตรมหาชน	พลังเกษตรกร	สยาม	รวม
เขต 1	181	29	847	20	14	31	40	144	23	55	32	20	308	53	25	14	49	97	20	80,943
เขต 2	44	21	721	11	10	28	21	35	25	82	11	15	386	38	27	20	31	71	30	69,717
เขต 3	121	42	577	26	33	57	82	214	36	71	12	17	417	60	45	52	64	165	41	77,381
เขต 4	90	32	322	24	24	33	67	163	63	64	42	15	433	37	38	32	50	161	28	70,100
เขต 5	198	49	594	72	56	58	118	327	40	57	25	29	497	65	52	48	82	184	26	75,293
เขต 6	137	37	639	34	42	62	87	224	47	93	19	18	477	82	53	47	96	177	40	72,571
เขต 7	157	47	350	52	58	79	104	249	40	82	17	12	578	87	99	81	195	246	41	76,600
เขต 8	167	73	458	43	98	95	149	254	40	103	29	32	640	108	120	77	202	244	61	79,647
รวม	1,095	330	4,508	282	335	443	668	1,610	314	607	187	158	3,736	530	459	371	769	1,345	287	602,252

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2544 : 277

ตาราง 7 ผลการเลือกตั้งระบบบัญชีรายชื่อของจังหวัดสงขลา ปี พ.ศ. 2548

พรรค	เขต 1	เขต 2	เขต 3	เขต 4	เขต 5	เขต 6	เขต 7	เขต 8	รวม
ชาติไทย	4,039	1,761	3,038	2,762	2,202	1,914	2,282	5,770	23,768
กิจสังคม	36	26	64	55	91	103	161	211	747
พัฒนาชาติไทย	116	56	830	200	243	191	264	341	2,241
ประชาธิปไตย	58,910	54,512	71,896	52,663	58,319	59,394	51,564	60,654	467,912
ประชาชนไทย	79	49	95	82	133	132	204	191	965
คนขอปลดหนี้	143	53	121	168	229	203	263	326	1,506
ธรรมชาติดไทย	49	22	59	47	96	55	125	91	544
แผ่นดินไทย	48	109	138	54	119	67	157	156	848
ไทยรักไทย	18,431	14,516	18,099	12,423	20,537	14,884	20,797	18,105	137,792
ความหวังใหม่	35	33	48	30	43	36	155	113	493
มหาชน	525	792	599	499	957	1,060	7,971	1,674	14,077
ประชากรไทย	37	12	32	45	51	48	86	90	401
ไทยช่วยไทย	59	27	72	99	108	82	127	121	695
แรงงาน	590	380	1,036	1,907	1,706	1,236	1,152	1,423	9,430
ชาติประชาธิปไตย	605	395	752	698	670	625	901	948	5,594
กสิกรไทย	23	10	11	29	36	29	45	34	217
ทางเลือกที่สาม	17	9	23	21	41	35	51	43	240
รักษาดินไทย	13	12	23	23	49	20	49	50	239
พลังเกษตรกร	206	108	250	347	537	201	527	398	2,574
พลังประชาชน	22	32	28	29	38	35	84	94	362

- ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 895,194 คน
- ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวน 701,637 คน คิดเป็นร้อยละ 78.37
- บัตรเสีย จำนวน 21,947 คน คิดเป็นร้อยละ 3.13
- ไม่ประสงค์ลงคะแนน จำนวน 9,079 คน คิดเป็นร้อยละ 1.29

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2548

ในการเลือกตั้ง 6 มกราคม 2544 พรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนน 449,695 คะแนน พรรคไทยรักไทยได้ 36,490 คะแนน พรรคชาติไทยได้ 13,671 คะแนน แต่ในการเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ 2548 พรรคประชาธิปัตย์ได้ 467,912 คะแนน พรรคไทยรักไทยได้ 137,792 คะแนน และ พรรคชาติไทยได้ 23,768 คะแนน ที่คะแนนของพรรคไทยรักไทย ได้มากขึ้นประมาณ 3 เท่าตัว เนื่องจากการแข่งขันทางการเมือง การเลือกตั้งเมื่อ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 จะเป็นการแข่งขันทางการเมืองของ 2 พรรคใหญ่ คือ ประชาธิปัตย์ และ ไทยรักไทย พรรคเล็ก ๆ หลาย พรรค ได้ยุติบทบาททางการเมืองของตนเอง เช่น พรรคราษฎร พรรคความหวังใหม่ พรรคถิ่นไทย เป็นต้น อาจจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คะแนนของพรรคไทยรักไทยเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในการเลือกตั้งที่ผ่านมา แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดสงขลาที่ยังคงศรัทธาต่อพรรคประชาธิปัตย์อย่างมั่นคง โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกเขตเป็นของพรรคประชาธิปัตย์ พร้อมทั้ง ได้คะแนนในระบบบัญชีรายชื่อสูงกว่าพรรคไทยรักไทยประมาณ 3 เท่าตัว

ความสัมพันธ์ของผู้สมัครกับพรรคที่สังกัดมักจะถูกกล่าวถึงกันบ่อยว่าพรรคประชาธิปัตย์ ส่งใครลงสมัครก็สามารถชนะการเลือกตั้งได้ เพราะ ชาวสงขลาเชื่อมั่นในอดีตหัวหน้าพรรคที่เป็นคนได้ คือ คุณชวน หลีกภัย ความศรัทธาต่อพรรคมีผลกระทบต่อการเลือกตั้งท้องถิ่นด้วย การแข่งขันเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2547 ผู้สมัครที่สำคัญทั้ง 2 คน คือคุณวรวิทย์ ขาวทอง และคุณนवल บุญญามณี มีใบปลิวสนับสนุนจาก ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ ทั้ง 2 คน ว่าให้การสนับสนุนโดยอดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายวรวิทย์ ขาวทอง ได้คะแนนน้อยกว่าคุณนवल บุญญามณี (น้องชายของ ส.ส. นิพนธ์ บุญญามณี) 22,257 คะแนน กล่าวคือคุณวรวิทย์ได้ 230,041 คะแนน คุณนवलได้ 252,298 คะแนน โดยคุณนवलได้คะแนนนำโด่งในเขตอำเภอหาดใหญ่ แม้ว่าคะแนนอำเภอรอบนอกจะน้อยกว่าคะแนนของ คุณวรวิทย์ก็ตาม

การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของหาดใหญ่ก็มีผลกระทบจากพรรคการเมืองเหมือนกัน โดยอดีตนายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ คุณเคร่ง สุวรรณวงศ์ และคุณประสงค์ สุวรรณวงศ์ ประชาชนมองว่ามีพรรคไทยรักไทยสนับสนุนอยู่ เพราะเมื่อการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อปี พ.ศ. 2544 มีหลานชายท่านนายกฯ เคร่งลงสมัคร ส.ส. ในนามของพรรคไทยรักไทย การเลือกตั้งเทศบาลนครหาดใหญ่ในปี พ.ศ.2547 เมื่อคุณไพโร พัฒโน ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ ลาออกจาก ส.ส. มาลงเลือกตั้งก็ได้รับคะแนนสนับสนุนจากประชาชน จนได้รับเลือกตั้งชนะคุณประสงค์ สุวรรณวงศ์ อดีตนายกเทศมนตรีที่เป็นบุตรชายของอดีตนายกเทศมนตรี เคร่ง สุวรรณวงศ์ ที่เป็นผู้บริหารเมืองหาดใหญ่มาประมาณสามทศวรรษ

การเมืองในระดับท้องถิ่นโดยทั่วไป ชาวจังหวัดสงขลา จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากเมื่อมีการแข่งขันที่สูสีหรือเข้มข้น เช่นกรณีการแข่งขันของเทศบาลตำบลบ้านพรุ เมื่อปี พ.ศ. 2545 ที่มีคนมาลงคะแนนเลือกตั้งถึง 7,997 คน คิดเป็นร้อยละ 70.89 หรือตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของนครสงขลา ในปี พ.ศ. 2542 และปี พ.ศ. 2547 ที่ ประชาชนมาลงคะแนนเสียงต่างกันมาก กล่าวคือในปี พ.ศ. 2542 มีคนมาลงคะแนนเสียงถึงร้อยละ 61.53 แต่ในปี พ.ศ. 2547 มี

คนมาลงคะแนนเพียงร้อยละ 44.16 เพราะปี พ.ศ. 2542 มีการแข่งขันที่เข้มข้นระหว่างผู้สมัครที่โคค
เค่นหลายคน แต่ในปี พ.ศ. 2547 เหลือผู้สมัครนายกเทศมนตรี คือ อดีตนายกเทศมนตรีเพียงคนเดียว
ทำให้คะแนนผู้ไปลงเลือกตั้งลดลงอย่างมาก

กล่าวโดยสรุป ในภาพรวมชาวจังหวัดสงขลามีความตื่นตัวทางการเมือง ทั้งการเมืองภาค
ประชาชนและการเมืองเรื่องการเลือกตั้งค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ปัจจัย
นี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการบริหารงานจังหวัดสงขลาซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในบทถัดไป